

WERELD-ATLAS

De zeventiende-eeuwse Atlas Maior wordt opnieuw uitgegeven

De atlas was ook toen een gewild object voor wetenschappers en verzamelaars

Het negen delen tellende origineel, met gouden omslag, is enkele tonnen waard

Peter van de Krogg van de Universiteit Utrecht schreef de begeleidende teksten voor de heruitgave

Origineel van de zeventiende-eeuwse Atlas Maior blijft onover Heruitgave van atlas 'groot

Wat wetenschapper Peter van der Krogg dacht, toen hij de nieuwe Atlas Maior voor het eerst in boekvorm zag? „Groot, kleurrijk, indrukwekkend.” Maar toch: nooit een oude uitgave naast een nieuwe leggen, zegt hij. Want het blijft appels met peren vergelijken.

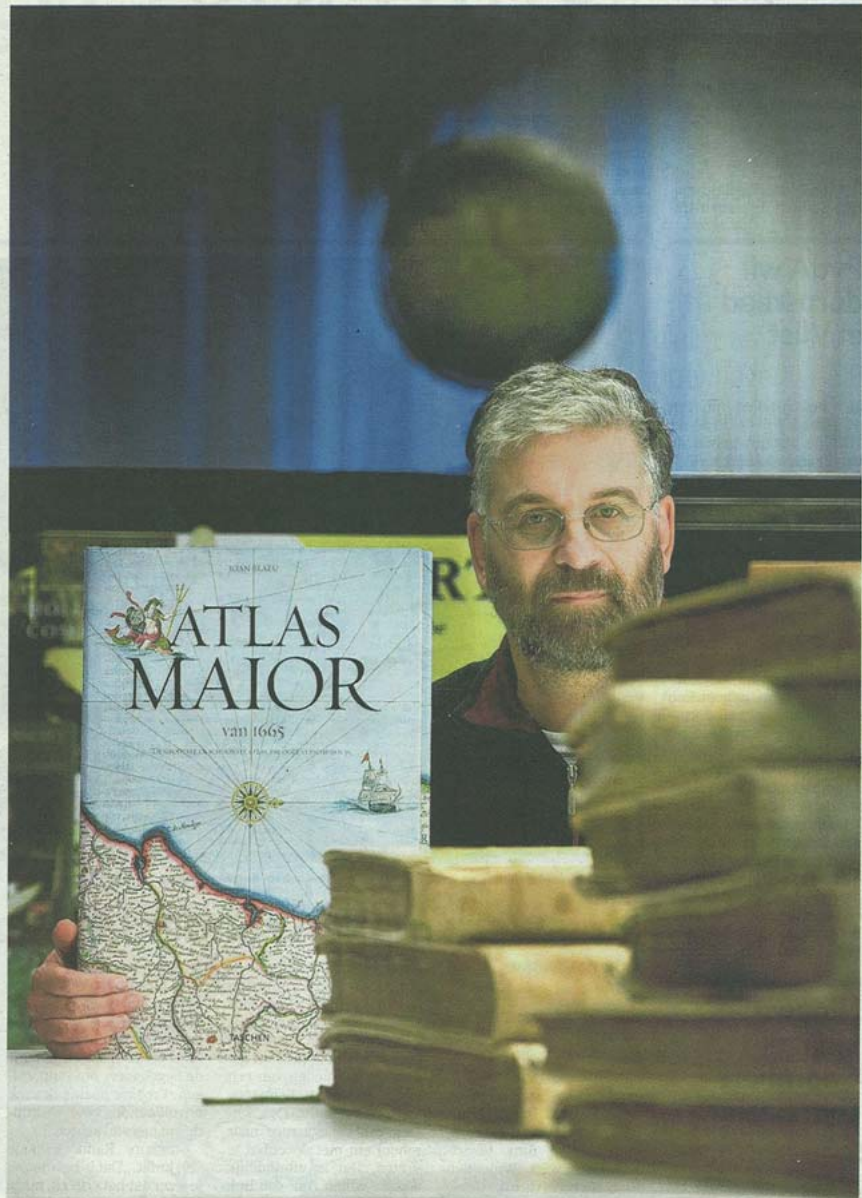
HANS VAN DEN HAM

Het zeventiende-eeuwse origineel van de Atlas Maior (ondertitel: De grootste en schoonste atlas, die ooit verschenen is) is onvertroffen. De recente uitgave van de Duitse Taschen Verlag is echter ook prachtig. 594 pagina's op A3-formaat. Met driehonderd kaarten die soms kunnen worden uitgevouwen tot poster. Bijna overdreven, vindt de Van der Krogg, die de begeleidende teksten voor de atlas schreef.

Het negen delen tellende origineel van de universiteitsbibliotheek met gouden omslag (snel geschatte waarde: enkele tonnen) heeft toch iets extra's. Die delen ademen historie en bevatten zeshonderd kaarten. De heruitgave van Taschen moet het doen met de helft. Maar het origineel heeft een groot nadeel: wetenschappers hebben de nog bestaande exemplaren niet binnen handbereik, laat staan dat de vele liefhebbers erover kunnen beschikken. En die zijn er genoeg, weet Van der Krogg. „Want bijna iedereen houdt van landkaarten.”

Dankzij de inspanningen van Taschen kunnen geleerden én hobbyisten tegen een redelijke vergoeding de *re-make* aanschaffen. Niet toevallig dat de atlas net voor de kerst op de markt komt.

Taschen gebruikte een versie van de Atlas Maior uit de Oostenrijkse nationale bibliotheek in Wenen als basis voor de heruitgave. Oprichter Benedikt Taschen zelf selecteerde de kaarten. Kosten noch moeite werden gespaard. Niet geheel onverwacht kwam Taschen voor de begeleidende teksten in

Utrecht uit. Wetenschapper Van der Krogg verbleef de afgelopen 25 jaar met regelmaat in de Weense bibliotheek. „Daar kennen ze me. Toen Taschen vroeg of ze iemand wisten die de tekst zou kunnen schrijven, hebben ze

hem doorverwezen.”

Hoeveel exemplaren Taschen van de nieuwe atlas op de markt brengt, is geheim. Ook Van der Krogg weet het niet. „Maar zo'n boek maak je niet om er vijfhonderd te drukken. Het zullen er eer-

der duizenden zijn.”

Sommige kaarten in de atlas zijn drie keer uitgegroot en toch haarscherp. „Je ziet daardoor perfect het oude handwerk. Geen twee getekende bergjes zijn hetzelfde.”

Peter van der Krogg

Altijd al een spitter geweest

Zonder denigrerend te willen doen, maar zijn werk voor de Atlas Maior was 'een tussendoortje'. Binnen een maand had Peter van der Krogg de tekst op zijn scherm staan. „Dat kon alleen zo snel, doordat ik al meer dan tien jaar bezig ben met atlasen.” Van der Krogg vult zijn dagen namelijk met onderzoek naar de geschiedenis van de carto-

grafie. Leuk om te doen, zegt hij tevreden, altijd 'een spitter' geweest. Betekent de Atlas Maior zijn hoogtepunt als wetenschapper? Nee dus. Dat moet de Koemans Atlantes Neerlandici worden, de bibliografie van in Nederland uitgegeven atlasen, waaraan hij sinds 1990 werkt. Als dit project klaar is, is zijn pensioen nabij.

Astronomisch sextant voor het meten van de hoogte van de zon, maan, planeten en sterren. Ontworpen door Tycho Brahe, gebouwd omstreeks 1576.

Peter van der Krogg van de Universiteit Utrecht schreef de begeleidende teksten voor de heruitgave van de Atlas Maior. Op de voorgrond de originele Nederlandse uitgave uit 1665. FOTO

MARC VAN DER KORT

Atlas Maior, de cijfers

- Toen:
- 1662-1672 productieperiode.
 - Vier uitgaven: Latijn, Nederlands, Frans en Spaans.
 - negen tot twaalf banden.
 - 450 gulden, omgerekend 20.000 euro.
 - 1550 exemplaren (schatting).
 - 5,4 miljoen pagina's.

vertrouwen

't, kleurrijk en indrukwekkend'

Paspoort

Naam: Peter van der Krogt.
Geboren: Delft, 15-1-1956.
Woonplaats: Delft.
Opleiding: Universiteit Utrecht, fysieke geografie en cartografie; promoveerde in 1989 op een onderzoek naar de productie van globes in Nederland.
Werk: universitair docent faculteit geowetenschappen, hoofd van Explokart.

Blaeu spreekt

(....) ik bied hier een Geografie, die in alle opzichten voltooid is, voor zover dat mogelijk is bij een onderneming die nooit af is(....).

(....) met behulp daarvan (geografische kaarten, red.) krijgen wij thuis onder ogen hetgeen zich buiten en op grote afstand bevindt: we overschrijden onbegaanbare bergen, steken zonder risico zeeën en rivieren over, trekken zonder leeftocht over de wereld, (....) met talloze uitzichten en ontroerende momenten.

In *Onze Drukkerij*, Joan Blaeu, 1 januari 1665.

Nieuwe en zeer nauwkeurige wereldkaart. Met bovenaan portretten van Copernicus en Ptolemaeus en een voorstelling van het zonnestelsel. Onderaan de allegorische voorstelling van de vier seizoenen.

Met de Atlas Maior gaf uitgever Blaeu de concurrentie het nakijken

Amsterdam als epicentrum

Kaart van Nederland in de oude (onderaan) en nieuwe uitgave. FOTO'S MARC VAN DER KORT; ILLUSTRATIES NATIONALE BIBLIOTHEEK WENEN

- 950.000 afdrucken van koperplaten.
- 9500 mandagen werk.
- 407 dagen drukken.

- Nu:
- 2005 Taschen Verlag.
 - ISBN 3-8228-4680-5.
 - 594 bladzijden.
 - 300 kaarten.
 - 150 euro.

Titelpagina geographia Blaviana, ofwel de geografie van Blaeu. Moeder aarde Cybele is te zien, met naast de wagen de personificaties van de vier continenten.

Het centrum van de wereld. Dat was Amsterdam in de zeventiende eeuw, zeker op het gebied van landkaarten en atlanten. Zonder concurrentie. De Atlas Maior vormde het sluitstuk van een periode.

Om politieke, militaire en economische redenen groeide vier eeuwen geleden de behoefte aan goede kaarten. De strijd om de beste atlas speelde zich binnen de Amsterdamse grachtengordel af.

Het waren vader en zoon Blaeu versus Johannes Janssonius, nota bene burens van elkaar. Een harde concurrentiestrijd, die echter nooit persoonlijk werd. Ze kochten namelijk ook kaarten van elkaar, wat doet vermoeden dat het geen gezworen vijanden waren.

landkaarten stonden gegraaveerd.

Het uitgeven leverde goed geld op. De drukkerij van Blaeu aan de Bloemgracht was zelfs de grootste ter wereld. Toen Joan Blaeu zijn vader in 1638 opvolgde, had hij voldoende geld en vooral visie om op de ingeslagen weg verder te gaan. Doel: de beste en dus uitgebreidste atlas maken. Met zijn Atlas Maior, goed voor 596 gebundelde kaarten, gaf hij zijn concurrent definitief het nakijken.

De atlas was ook in die tijd een gewild object voor wetenschappers, bibliotheken en verzamelaars. Maar ook de rijke burgerij wilde er wel een hebben. Voor de algemene ontwikkeling, maar ook om goede sier mee te maken.

Echt up-to-date waren de kaarten niet altijd. Voor menige afbeelding greep ook Blaeu zonder schroom terug naar eerder verschenen atlanten.

Dan werd de kaart handmatig nagegraveerd op een koperplaat en opnieuw gebruikt. Op die manier kon een kaart in zijn atlas twee

eeuwen oud zijn.

Dat maakte echter niet zoveel uit. Wegen waren er nauwelijks, steden groeiden nog niet zo hard. Maar de wereldkaart was een ander verhaal. Voor de Atlas Maior werd die opnieuw gecomponeerd, naar de laatste informatie.

Na het verschijnen van de dubbeldikke Atlas Maior en met het overlijden van Blaeu en Janssonius kwam een einde aan geografische glorieertijden. Hun rijke kinderen verkochten de uitgeverij en andere boekproducenten durfden het risico van zo'n omvangrijke atlas niet meer aan. Amsterdam was niet langer het middelpunt van de cartografie.

In de winkel

Joan Blaeu, Atlas maior of 1665.

Introductie en teksten door Peter van der Krogt. Taschen Verlag 2005. ISBN 3-8228-4680-5.